

[Електронний ресурс] / О. М. Вашук. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_3/269.pdf

4. Закон України “Про засади внутрішньої та зовнішньої політики” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

5. Зигало О. А. Сучасні тенденції розвитку освітньої політики в Україні [Електронний ресурс] / О. А. Зигало. – Режим доступу : http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/ZygalO.pdf

6. Кристопчук Т. Є. Формальна, неформальна та інформальна освіта у країнах Європейського союзу [Електронний ресурс] / Т. Є. Кристопчук. – Режим доступу : <http://popt.org.ua/images/2012/05/kristop.pdf>

7. Меркулов К. О. Нормативно-правове регулювання адміністративно-правових відносин за участю громадських організацій [Електронний ресурс] / К. О. Меркулов. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_2/136.pdf

8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>

9. Пожидаєв О. Є. Неурядові організації у суспільно-політичному житті України: межі участі та пріоритети діяльності [Електронний ресурс] / О. Є. Пожидаєв. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/St_pr5/03-Pozhydaev.pdf

10. Полухтович Т. Г. Інтеграція вищої освіти України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Т. Г. Полухтович. – Режим доступу : http://sevtu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/5399/1/127_33.pdf

11. Старицька О. П. Важливість інноваційного розвитку вищої освіти при інтеграції в Європейське освітнє співтовариство [Електронний ресурс] / О. П. Старицька. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe

12. Тараненко Г. Г. До питання дефініції неурядових організацій [Електронний ресурс] / Г. Г. Тараненко. – Режим доступу : <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/p01/23%20taranenko.pdf>

References

1. Babin V. V. Rol' mizhnarodnyh program u procesi jevropejs'koi' integracii' Ukrainy [Elektronnyj resurs] / V. V. Babin. – Rezhym dostupu : http://www.esteticamente.ru/portal/natural/Nvvnv/misnarod_vidnos/2009_3/R1/Babin.pdf

2. Bodrov A. V. Neurjadovi organizacii' jak indyikator rozvytku gromads'kogo suspil'stva [Elektronnyj resurs] / A. V. Bodrov. – Rezhym dostupu : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/4/05.pdf>

3. Vashhuk O. M. Rol' neurjadovyh organizacij u zaprovadzheni mediacii' v Ukraini (praktyka vykorystannja jevropejs'kogo dosvidu) [Elektronnyj resurs] / O. M. Vashhuk. – Rezhym dostupu : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_3/269.pdf

4. Zakon Ukrainy “Pro zasady vnutrishn'oi' ta zovnishn'oi' polityky” [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>

5. ZygalO O. A. Suchasni tendencii' rozvytku osvityn'oi' polityky v Ukraini [Elektronnyj resurs] / O. A. ZygalO. – Rezhym dostupu : http://www.academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/ZygalO.pdf

6. Krystopchuk T. Je. Formal'na, neformal'na ta informal'na osvita u kraii'nah Jevropejs'kogo sojuzu [Elektronnyj resurs] / T. Je. Krystopchuk. – Rezhym dostupu : <http://popt.org.ua/images/2012/05/kristop.pdf>

7. Merkulov K. O. Normatyvno-pravove reguljuvannja administratyvno-pravovyh vidnosyn za uchastju gromads'kyh organizacij [Elektronnyj resurs] / K. O. Merkulov. – Rezhym dostupu : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_2/136.pdf

8. Nacional'na strategija rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>

9. Pozhydajev O. Je. Neurjadovi organizacii' u suspil'no-politychnomu zhytti Ukrainy: mezhi uchasti ta priorytety dijalnosti [Elektronnyj resurs] / O. Je. Pozhydajev. – Rezhym dostupu : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/St_pr5/03-Pozhydaev.pdf

10. Poluhovyh T. G. Integracija vyshhoi' osvity Ukrainy v umovah globalizacii' [Elektronnyj resurs] / T. G. Poluhovyh. – Rezhym dostupu : http://sevtu.com.ua/jspui/bitstream/123456789/5399/1/127_33.pdf

11. Staryc'ka O. P. Vazhlyvist' innovacijnogo rozvytku vyshhoi' osvity pry integracii' v Jevropejs'ke osvitynje spivtovarystvo [Elektronnyj resurs] / O. P. Staryc'ka. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe

12. Taranenko G. G. Do pytannja definicij neurjadovyh organizacij [Elektronnyj resurs] / G. G. Taranenko. – Rezhym

dostupu : <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/p01/23%20taranenko.pdf>

Ryabinin Ye. V., PhD (political Science), associate professor International Relations and Foreign Policy Department Mariupol State University (Ukraine, Mariupol), ryabinin25@ukr.net

Dotsenko S. A., student, Mariupol State University (Ukraine, Mariupol), sveta.dotsenko@gmail.com

The role of NGOs in the process of European integration of Ukraine: educational and informational aspects

The article analyzes the role of NGOs in the process of European integration of Ukraine, particularly in the educational and informational aspects. In this article the background of European integration and the necessity of the integration in education sector as an important component of social integration in the EU are researched. Within the article also the desire and the necessity for Ukraine to integrate into the European educational space is discussed. The role of NGOs in international relations, and socio-political processes of the state is analyzed. The authors made an attempt to classify non-governmental organizations that function in Ukraine. The authors article highlight the relevance of NGOs in the process of European integration of Ukraine and their role in the educational and informational aspects of European integration for Ukraine.

Keywords: European integration, globalization, NGOs, educational and informational space, the processes of European integration of Ukraine.

Рябинин Е. В., кандидат политических наук, доцент кафедры международных отношений и внешней политики, Мариупольский государственный университет (Украина, Мариуполь), ryabinin25@ukr.net

Дотченко С. А., студентка, Мариупольский государственный университет (Украина, Мариуполь), sveta.dotsenko@gmail.com

Роль неправительственных организаций в процессах евроинтеграции Украины: образовательный и информационный аспект

Статья посвящена исследованию роли неправительственных организаций в процессах евроинтеграции Украины, в частности в образовательном и информационном аспекте. В работе рассматриваются предпосылки европейской интеграции, исследуется необходимость образовательной интеграции, как весомой составляющей социальной интеграции в странах ЕС. В рамках статьи также рассмотрено стремление и необходимость интеграции Украины в европейское образовательное пространство. Раскрыта актуальность неправительственных организаций для современности. Рассмотрена роль неправительственных организаций в современных международных отношениях, и общественно-политических процессах государства. Классифицированы неправительственные организации, которые действуют на территории Украины. В рамках статьи раскрыта актуальность участия неправительственных организаций в процессах евроинтеграции Украины, и их роль в образовательном и информационном аспекте евроинтеграции Украины.

Ключевые слова: евроинтеграция, глобализация, неправительственные организации, образовательное и информационное пространство, процессы евроинтеграции Украины.

* * *

УДК 32.019.5

Федоренко О. В.,
здобувач, Національний педагогічний
університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), gileya.org.ua@gmail.com

КОНЦЕПТ ДЕМОКРАТІЇ У ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ: ЕВОЛЮЦІЯ ЗМІСТУ

Досліджується проблема еволюції сутнісного наповнення категорії “демократія” на основі аналізу соціалістичної, плюралістичної, елітарної, корпоративної, електронної та партисипаторної концепцій демократії.

Ключові слова: демократія, концепції демократії, концепція соціалістичної демократії, концепція плюралістичної демократії, концепція елітарної демократії, концепція корпоративної демократії, концепція електронної демократії, концепція партисипаторної демократії.

Зміст та аксіологічне наповнення категорії “демократія” формувалися протягом історичного розвитку європейської соціально-політичної думки, починаючи з античних часів. Питаннями сутності та походженням демократії цікавилися ще античні філософи (Перікл, Демокріт, Сократ, Платон, Аристотель, Фукидід), а також громадські діячі та мислителі наступних епох (О. Гамільтон, Г. Гегель, Т. Гоббс, Т. Джефферсон, І. Кант, Дж. Локк, Ш. Л. Монтеск’є, Ж.-Ж. Руссо та ін.).

Проте вони акцентували на певних аспектах цього феномену, пов'язаних та обумовлених історичними подіями. Досліджуючи різні моделі, ознаки, параметри демократії, її якісний потенціал, необхідно звернутися до праць Г. Алмонда, Р. Арона, С. Верби, С. Гантінгтона, Л. Даймонда, Р. Даля, Р. Дарендорфа, А. Лейпхарта, Дж. Сарторі, Ф. Шміттера, Й. Шумпетера та ін.

Нині поняття демократії є часто вживаним і здається на перший погляд зрозумілим і простим. Варто зазначити й те, що теоретичні ідеали демократії не завжди відповідають практичним реаліям сьогодення. Це у свою чергу спонукає вчених до подальшого наукового осмислення категорії демократії. Як справедливо зазначає Н. Латигіна “не потрібно забувати, що поняття демократії формувалося історично. І з розвитком суспільства воно постійно змінюється. Полісна демократія античності, комунальна демократія європейського середньовіччя, представницька демократія Нового часу настільки істотно різняться, що їх досить складно об'єднати однією спільною дефініцією. Тому, не дивно, що визначення демократії постійно потребує уточнення, оскільки у сучасному світі, який динамічно трансформується, з демократією відбуваються сутнісні метаморфози. І цей об'єктивний чинник суспільного розвитку також актуалізує значення даної теми дослідження” [6, с. 3].

Розуміння сучасного наповнення категорії демократії, а також прояву цього феномену в трансформаційних суспільствах доцільно, на наш погляд, розглядати, зважаючи на традицію її теоретичного осмислення в історії як класичної політичної думки, так і в сучасній політичній теорії. Саме у поєднанні класичних концепцій, сучасних теоретичних пошуків, а також нових викликів постмодерної реальності слід, з нашої точки зору, формувати сьогodнішнє бачення змісту феномену демократії. Новим аспектом сучасного аналізу проблеми демократії стає вивчення трансформації класичних і посткласичних її моделей. Враховуючи різноманіття класичних, некласичних та постнекласичних концепцій демократії, важливо пам'ятати про феноменологічно-змістовну сутність даного явища – принципи народовладдя.

Протягом останньої половини минулого століття у науці сформувалися певні напрями дослідження проблеми демократії. Серед них варто виділити наступні. Сутності політичного процесу, функціонуванню політичних систем присвячені роботи таких дослідників західної демократії як А. Бентлі, Г. Алмонд, Д. Істон, Т. Парсонс, Г. Лассуел, Л. Козер, Д. Трумен та ін. Перехід до демократії, причини, умови та передумови такого переходу, а також проблема стійкого функціонування демократичного суспільства досліджувалися Р. Далем, Т. Карозерсом, Д. Ростоу, Ф. фон Хайєком та іншими. Питання політичного управління процесами консолідації демократії, ролі політичної еліти в демократизації були розглянуті в роботах Ч. Ліндблума, Г. Саймона, Р. Хантера, Д. Хіглі. Різноманіття варіантів переходу від бюрократично-авторитарних систем до демократичного розглянули у своїх працях С. Арато та Д. Коен. Х. Лінц, А. Степан аналізують консолідовану демократію як особливий політичний режим, що виникає за певних умов. Деяким аспектам соціально-політичної трансформації суспільства присвячені роботи А. Кинєва, І. Клямкіна, М. Лебедевої, А. Мельвіля, А. Нікітченко, В. Пастухова, Р. Сакви, Л. Сморгунова, Л. Шевцової,

О. Харітонової та ін. Дослідження перехідних процесів через призму теорій глобалізації і модернізації здійснене А. Даниловим, М. Делягіним, О. Дегтярьовим, Н. Ільїним, В. Пантіним, О. Соловйовим та іншими.

Важливими є теорії демократичного транзиту, присвячені пошукам найоптимальніших шляхів демократизації того чи іншого суспільства, при чому використовується нове покоління досліджень демократичних транзитів і демократизації в межах порівняльної політології, в яких значною мірою переосмислено знання про конкретні механізми народження демократії і становлення демократичних політичних режимів (С. Гантінгтон, Л. Даймонд, Х. Лінц і А. Степан). Розвиток досліджень демократизації можна схарактеризувати як рух від панування “великих теорій” 1950–1970-их років (біхевіоризму, структурно-функціонального аналізу, неомарксизму), де демократія була наслідком фундаментальних зсувів у структурних властивостях системи (Г. Алмонд, Д. Аптер, Ж. Блондель, С. Верба, Д. Істон, Д. Колеман, С. Ліпсет, Б. Мур, Б. Пауелл, Е. Шилз), до теорій середнього рівня, що акцентують роль формальних і неформальних правил гри, які встановлюються політичними акторами на основі врахування системи наявних ресурсів і потенційних можливостей того або іншого вибору (Т. Карл, Дж. Коломер, А. Пшеворський, Д. Ростоу, Д. Хіглі, Ф. Шміттер). Значною мірою розвиток транзитологічної парадигми був зумовлений впливом теорії нового інституціоналізму та експансії концепції раціонального вибору з економіки в політичну й соціальну теорію (Б. Вейнгагст, Дж. Годжсон, П. Голл і Р. Тейлор, М. Леві, Дж. Марч і Й. Ольсен, Д. Норт, П. Ордешук, Б. Пітерс, В. Райкер, Б. Ротстайн, К. Телен) [12, с. 5–6].

Підтримуючи думку Н. Латигіної про те, що головною суперечністю демократії є суперечність між ідеєю демократії як повновладдя народу і неможливістю її практичного втілення, й відповідно існуванням різного теоретичного вирішення в різноманітних теоріях або концепціях [7, с. 424], звернемося до розгляду основних концепцій демократії.

Серед найбільш розповсюджених різновидів ідентитарних концепцій демократії можна виокремити колективістські (Ж.-Ж. Руссо, К. Шмідт) та марксистські або соціалістичні (К. Маркс, Ф. Енгельс, В. Ленін) моделі демократії. Науковці виділяють певні загальні риси ідентитарної концепції демократії, домінуючими серед яких є наступні: визнання народу єдиним цілим, що має загальну волю і інтерес; заперечення різних думок і опозиції взагалі, визнання її патологією, ворогом народу, якого потрібно насильно усунути; єдине трактування свободи як активної участі в політичному житті, в державних і суспільних справах; ототожнення правлячої еліти, яка нібито слугує народу, з нацією, соціальною групою, при реальній беззахисності особистості перед повним свавіллям держави; підміна “природних прав людини” загальнодержавними, згідно соціалістичної теорії, тотожними їм; декларування прямого народного управління, за якого керівники в органах управління є не самостійними і відповідальними особами, що діють в межах законів, а лише провідниками його волі; підміна юридичної процедури участі громадян в державному управлінні турботою правлячої комуністичної партії про створення соціальних умов для публічного

вияву своїх інтересів” [6, с. 12]. Ці фундаментальні принципи соціалістичного бачення демократичності нині сприймаються досить негативно, враховуючи досвід реалізації соціалістичного народовладдя у вітчизняній історії. Однак цінність цієї концепції полягає в тому, що вона встановлює певні максимізаційні, крайні межі розуміння демократії, прагнути до яких надзвичайно небезпечно, а заходження за них – прямий шлях до тиранії і тоталітаризму.

Однобічність соціалістичної концепції демократії зумовлена насамперед радикальністю класової позиції розуміння соціальних, в тому числі і політичних, процесів. Марксистсько-ленінська теорія розглядає суспільство виключно з класових позицій. “Демократія, – писав В. Ленін, – не тотожна з підпорядкуванням меншості більшості. Демократія притаманна державі, яка визнає підпорядкування меншості більшості, тобто організацією для систематичного насильства одного класу над іншим. Однієї частини населення над іншою” [8, с. 83]. Особливістю соціалістичної демократії є її яскраво виражений соціальний аспект. Вона виходить з однорідності волі робітничого класу, як найпрогресивнішої, найорганізованішої та об’єднаної частини суспільства. Тому на першому етапі побудови соціалістичної демократії передбачалася диктатура пролетаріату, яка має відмирати по мірі зростання однорідності суспільства та природного злиття інтересів різних класів і груп в єдину волю народу. Особливістю соціалістичної демократії є повне заперечення приватної власності та будь-якої автономії особистості. Оскільки соціалістична демократія відкидає саме поняття опозиції, то, звичайно, система передбачає однопартійність. Зрозуміло, що така система виродилася в певну інформаційну ширму соціальної справедливості, прикриваючи корисні інтереси правлячої еліти. Головною слабкістю такої системи є відсутність контролю за владною партійною елітою, яка виявилася на практиці не підзвітною народним масам. Таким чином, соціалістична концепція демократії, фіксує доволі радикальні та гіпертрофовані прояви народовладдя, виявляється мало пристосованою до реалізації в соціально-політичній дійсності.

Іншими, більш розповсюдженими концепціями демократії є плюралістична та елітарна. Ці концепції, по-різному вбачаючи процес становлення і розвитку системи народного володарювання, мають одне ідейно-парадигмальне коріння – біхевіористське бачення соціальної дійсності. За оцінками науковців, “прихильники плюралістичного варіанту демократії (Р. Даль, Д. Трумен, С. Ліпсет, Д. Рісмен та ін.) розглядають її перш за все як політичний механізм, який регулює взаємодію між конфліктуєчими інтересами шляхом “демонополізації” законного доступу до публічного “ухвалення рішень”. Кожна з груп інтересів може певним чином впливати на процес формування політики, але жодна з них в умовах конкуренції не в змозі встановити свою монополію або завоювати контрольний пакет влади, оскільки інші групи відіграють роль стримувального чинника. У межах елітарного підходу демократія є швидше політичним процесом, що забезпечує реалізацію демократичних принципів відбору й функціонування політичної еліти. Якщо плюралісти зосередилися на “горизонтальному” вимірі процесу демократичної політики, то елітисти звернули увагу на її вертикальний ви-

мір – проблеми компетентності політичних еліт і нейтралізації негативних ексцесів політичної активності мас” [12, с. 16]. Концепції плюралістичної та елітарної демократії є взаємозв’язаними, певним чином доповнюють одна одну.

Плюралістичною називають демократію, в якій народ розглядається як складне суперечливе утворення різних соціальних груп, що конкурують в боротьбі за владу, а інтереси громадян, що утворюють ці групи, реалізуються за допомогою взаємних компромісів на основі балансу суспільних інтересів. Засновниками цієї теорії демократії є Г. Ласкі, Д. Трумен, А. Бенглі, Р. Даль та інші. Плюралістична теорія демократії є досить розповсюдженою та більш розробленою порівняно з іншими. Вона, на думку Ю. Бегунова, вбирає в себе елементи інших теорій демократії, створюючи складний механізм правління на основі всебічного врахування інтересів різних соціальних груп та прошарків населення [2, с. 76]. В цьому полягає головний конструктивно-позитивний аспект концепції плюралістичної демократії, яка відшуковує механізми задоволення соціально-політичних інтересів різних соціальних прошарків і угруповань, а також намагається виробляти методи запобігання ключовим соціально-політичним конфліктам, які притаманні будь-якому сучасному суспільству.

Можна відмітити у плюралістичній концепції демократії потенціал для знаходження балансу індивідуальних та колективних інтересів і цілей в соціальному середовищі, реалізовувати загально світоглядні демократичні принципи рівноправ’я та справедливості. О. Радченко у цьому контексті відзначає, що “плюралістична концепція займає посереднє положення у розумінні людини як окремої особистості та народу, як єдиного цілого. Люди за цією концепцією входять до різноманітних груп інтересів, які в тих чи інших конфігураціях об’єднуються в боротьбі за владу (чи прийняття окремих політичних рішень). Баланс інтересів різних соціальних груп та постійний пошук компромісів між ними є динамічним процесом, що має стримувати монополізацію влади” [10, с. 278]. Цей аспект плюралістичної концепції демократії може бути плідно застосований у політичному просторі нашої країни, адже саме монополізація влади тією чи іншою політичною силою є сьогодні однією з найбільших небезпек вітчизняної соціально-політичної дійсності.

У сучасному складному, насиченому різноманітними і різноспрямованими соціальними, економічними, інформаційними, політичними тенденціями світі концепція плюралістичної демократії, з нашої точки зору, є чи не найадекватнішою сучасним умовам. За оцінками Р. Даля “у результаті розвитку в масштабі, що супроводжує еволюцію від міста держави до нації держави, організований плюралізм не тільки став неминучим, але й отримав легітимність як в соціально-економічному, так і в політичному житті. Звідси, демократична теорія, що первинно формулювалася як осмислення політичної та суспільної системи невеликого масштабу, безсумнівно, потребує кореляції з реальністю крупно масштабної демократії. Моністичні положення класично-демократичних переконань зустрічаються з плюралістичною дійсністю широкомасштабної демократії, і в результаті теорія часто виявляється неадекватною як з

описової, так і з нормативної точки зору” [4, с. 456–462].

Плюралістична концепція демократії, на наш погляд, може пояснити низку суперечностей, які супроводжують процеси демократизації сучасного суспільства. Водночас, необхідно відмітити і деякі недосконалості та негативні моменти, притаманні цій концепції демократії, які свідчать про необхідність подальших концептуально-теоретичних та теоретико-методологічних пошуків її вдосконалення. Найвизначнішим недоліком плюралістичної концепції демократії є те, що важко встановити паритетні та рівноправні відносини між різноманітними групами інтересів, що утворюються в сучасному надскладному і динамічному соціумі. Аналізуючи моделі демократії, Ю. Бегунов відзначає, що “...основним доводом критиків цієї теорії є положення про те, що соціальні групи, які беруть участь в політичному процесі, явно не рівноцінні за своєю політичною вагою. Цей фактор ніяк не враховується в пропонованому механізмі народовладдя і створює передумови пріоритетного впливу на владу представників великого капіталу, веде до засилля бюрократії, лобіювання інтересів військово-промислового комплексу та інших суб’єктів політичного поля. В підсумку, політичний процес зводиться до узгодження інтересів в сфері економіки та системи фінансів, що й можна спостерігати на прикладі країн розвиненої демократії” [2, с. 78]. Таким чином, необхідно відшукувати нові концептуально-теоретичні та практичні засоби подолання суперечностей між різними соціально-владними угрупованнями для запобігання олігархічним тенденціям, які сьогодні достатньо гостро проявляються в усьому світі, а особливо в пострадянських трансформаційних суспільствах.

Своєрідною альтернативою плюралістичній теорії демократії стала концепція елітарної демократії (С. Келлер, О. Штаммер, Д. Рісмен), яка спробувала перевести ідею народовладдя, яка в сучасному надскладному світі не може бути прямо реалізована, у сферу специфічної, професійної, компетентної діяльності спеціально підготовлених для цього людей – політично-бюрократичної еліти. Родоначальником елітарної концепції демократії вважається Й. Шумпетер, який стверджував, що демократія не означає, що народ безпосередньо управляє. “Демократія означає лише те, що у народу є можливість прийняти чи не прийняти тих людей, які повинні ним управляти” [15, с. 372]. Демократичність цього методу визначається наявністю вільної конкуренції за голоси виборців між претендентами на роль лідерів. Такий підхід до проблем демократичного врядування в соціально-технологічному плані є достатньо ефективним, адже ґрунтується на компетентному підході до професійної діяльності політика та державного службовця, що в свою чергу має бути запорукою ефективного функціонування державного апарату та органів представницької влади в країні.

Дійсно, концепція елітарної демократії стала однією з базових для розвитку демократичних владно-циркуляційних процесів в багатьох країнах заходу (в основному це стосується англо-американського стилю формування політичного істеблішменту), адже її сильна сторона – компетентність владних еліт і державної бюрократії – сприяє посиленню ефективності функціонування владно-державного апарату. Значною перевагою

цієї моделі на думку науковців є “раціональність організації політичної системи шляхом формування влади з числа найкомпетентніших та відповідальних осіб, що приймають рішення” [2, с. 70]. Однак, і ця концепція не являє собою досконалий рецепт для формування демократичного середовища, про що одразу заявляли її критики. До недоліків цієї системи відносять її чутливість до впливів з боку великого капіталу, що лобіює власні майнові інтереси. Це посилює, на думку Ю. Бегунова, розвиток корупції та зміцнює реальний відрив виборних посадових осіб від власних виборців, відчуженню громадян від влади та від політичної діяльності в цілому [2, с. 70]. Це означає, що концепція елітарної демократії, враховуючи необхідність високого рівня компетентності владного управління достатньо вільно ставиться до безпосередньої участі кожного громадянина в даному управлінні, залишаючи йому лише робити вибір між різними претендентами на державні посади. Такий стан речей можна трактувати як певний відхід від ідеї народовладдя як феноменологічного підґрунтя демократичної організації суспільства.

До сучасних концепцій відносять концепцію корпоративної демократії, яка адаптує сутність й зміст демократії до сучасних цивілізаційних викликів, пов’язаних насамперед з надзвичайною стратифікованістю сучасної соціальної і політичної сфери. Ф. Шміттер – представник цієї течії дослідження демократії, стверджує, що “сучасну демократію слід розглядати не як “режим”, а як сукупність “окремих (partial) режимів”, кожний з яких інституалізований навколо власної особливої ділянки суспільства для представлення тієї чи іншої соціальної групи та вирішення властивих їй конфліктів. В рамках такого роду окремих режимів і відбувається конкуренція і об’єднання партій, асоціацій, рухів, територій та різноманітних клієнтел в їх боротьбі за державні посади і вплив на політичний курс країни. Владні органи, що відрізняються один від одного за своїми функціями та рівнями, взаємодіють з їх представниками та мають законні основи заявляти про свою відповідальність перед окремими групами інтересів (та прагнень) громадян” [14, с. 268]. Ця концепція демократії, з одного боку сприяє задоволенню інтересів різних соціально-політичних угруповань. З іншого боку, реалізація такої концептуальної матриці може призвести до значного подрібнення владно-політичних прагнень і пріоритетів, що може потягнути за собою ефект хаотизації політичної сфери суспільства.

Ф. Шміттер, аналізуючи корпоративістські та неокорпоративістські теорії демократії, дійшов таких висновків. З точки зору відкритості щодо вимог громадян корпоративістські механізми слід визнати такими, що негативно впливають на демократію. З точки зору відповідальності владних органів за власні дії та за ступінь врахування в цих діях потреб громадян, вплив корпоративізму можна вважати позитивним. Вплив корпоративізму на основний механізм демократії – конкуренцію – також є неоднозначним. З одного боку, внаслідок виключення із суспільного життя боротьби між асоціаціями-суперниками за членів та доступ до прийняття рішень рівень конкуренції знижується. З іншого боку, він зростає, адже кожна асоціація стає полем вираження різноманітних уявлень про спільний інтерес. Разом з індивідами своєрідними громадянами стають організації.

Ступінь підзвітності влад та їх сприйнятливість до потреб громадян зростає, але за рахунок зниження ступеню участі індивідів в політичному житті та їх доступу до прийняття рішень. Конкуренція всередині організацій починає замінювати конкуренцію між організаціями. В будь-якому випадку необхідно визнати, що під впливом неокорпоративістської практики відбувається поступова трансформація сучасних демократій [див.: 13, с. 17–18].

У відповідь на виклики сучасної інформаційно-технологічних змін формується концепція “комп’ютерної демократії” або “електронної демократії”, підкреслюючи важливість використання здобутків сучасної комунікативної техніки з метою вдосконалення та підвищення ефективності демократичних процедур і процесів. Теоретичні основи концепції електронної демократії розглядаються відомими західними вченими, такими, як Х. Гібер, Р. Гібсон, Р. Катц, М. Кастельс, М. Кітсінг, К. Макнат, Й. Масуда, Г. Ортофер, М. Порат, Т. Стоуньєр, Дж. Фонтейн, Р. Транумюллер, С. Уорд та ін. В їх працях розглядаються різноманітні аспекти впливу новітніх інформаційних інновацій на демократичний процес, визначаються як пріоритети нових технічних можливостей, так і соціокультурні зміни, що тягне за собою все більш активне застосування інформаційно-комунікативних технологій в соціально-політичній сфері.

Використовуючи новітні інформаційно-комунікативні технології, стало можливим інтенсифікувати взаємовигідний діалог влади і громадянського суспільства з метою підвищення ефективності розвитку демократії в цілому та конкретних демократичних процедур зокрема.

Інформаційно-комунікативні технології певним чином утворюють специфічний соціально-політичний простір, в якому домінуючими ознаками стають прозорість, транспарентність, доступність, рівність і безпосередня комунікація між владою і громадянським суспільством. О. Ємельяненко ці ознаки пояснює так: “Якщо у попередню епоху відкритість влади для населення проявлялася лише у відображенні діяльності міністерств, відомств, високопоставлених державних чиновників у засобах масової інформації, то в інформаційну постіндустріальну епоху відкритість політичної системи означає, крім посередницької ролі ЗМІ між владою та суспільством, установа прямого та зворотного зв’язку органів влади і населення. І ключову роль в цьому процесі відіграє організація доступу громадян до суспільно значимої, політичної інформації та зворотного зв’язку” [5, с. 8]. Таким чином, концепція комп’ютерно-електронної демократії є перспективним напрямом розвитку теорії демократії. Водночас очевидним є й те, що наголошується в основному на технічних аспектах забезпечення ефективності і доступності демократично-правових процедур в сучасному суспільстві.

Значне місце в сучасних демократичних теоріях посідає концепція партисипаторної демократії (від англ. *participate* – брати участь), яку розробили сучасні політологи К. Пейтман, К. Макферсон, Д. Циммерман, Н. Боббіо, П. Бахрах, Б. Барбер та ін. Зміст цієї теорії складає повернення до класичних ідеалів демократії, що передбачають активну участь громадян в обговоренні та прийнятті рішень щодо головних питань суспільного

життя. Її автори, зазначає М. Баранов, найважливішою умовою демократичної участі розглядають соціальну рівність. Так, “свобода, рівне право на саморозвиток можуть бути досягнутими лише в суспільстві, яке вдосконалює почуття політичної ефективності та сприяє виявам турботи про колективні вимоги. В такому суспільстві громадяни гарно поінформовані, зацікавлені у власній активності в суспільному житті” [1, с. 59–60].

Партисипаторна концепція демократії насамперед спрямована на активізацію участі громадян в політичному житті країни, на інтенсифікацію особистісної зацікавленості кожного громадянина у владно-політичних прагненнях національного суспільства. Ця концепція стала своєрідною відповіддю на посилення в демократичних суспільствах тенденцій соціально-політичного абсентеїзму та байдужості. Разом з тим ця теорія теж зазнала критики, пов’язаної, на думку М. Грачова, “з неможливістю становлення ефективних і постійно діючих інститутів прямої демократії як в силу просторово-часових параметрів, так і суб’єкт-об’єктних відносин. Навіть на локальному рівні далеко не у всіх випадках пряма демократія є ефективним методом прийняття рішень. Тим більше ступінь її неефективності може зростати у випадку розповсюдження на загальнонаціональному рівні. Окрім того, сьогодні мало реальною є вірогідність постійного та успішного функціонування партисипаторної демократії в рамках нації-держави. Іншим недоліком теорії партисипаторної демократії є те, що вона, фактично абсолютизуючи ідею спільного інтересу, містить в собі загрозу тиранії більшості. Адже при практичній реалізації багатьох положень теорії прямої демократії залишаються відкритими проблеми автономії особистості, свободи індивідуальності, а також проблеми добровільності участі чи неучасті в політичному процесі” [3, с. 31–32].

Вивчення сутності демократії звертає увагу на спільну основу багатьох теорій і концепцій демократії – одвічне прагнення людини до втілення ідей рівності, справедливості, гуманності тощо. Т. Федорчук, аналізуючи сучасні теоретико-методологічні підходи до визначення демократії доходить абсолютно справедливо висновку: “Розвиток європейської цивілізації показує, що люди завжди прагнули до матеріального добробуту і такого устрою громадського життя, щоб почуватися максимально вільними, зі справедливим ставленням до себе. Історична практика доводить, що цю тенденцію максимально може реалізувати лише демократія – політичний механізм, який гнучко пристосовується до зміни форм організації суспільства. Демократія динамічніша і стійкіша за диктатуру, оскільки сучасна людина обрану нею владу приймає легше, ніж нав’язану; демократія забезпечує конкуренцію ідей, альтернативних політичних проектів, що знижує ризик необоротних помилок; вона представляє інтереси різних соціальних груп при прийнятті політичних рішень, що підвищує легітимність влади і керованість політичної системи. Демократичні процедури сприяють висуванню людей здібних і енергійних, що підвищує якість професійної еліти, її конкурентоспроможність. Відтак демократизація політичної системи – найбільш стійка тенденція у розвитку сучасності” [11, с. 23].

Дійсно, нині в світі наявною є стійка тенденція посилення демократичних настроїв та орієнтацій, що, на

нашу думку, витікає із гуманістичного потенціалу самого феномену народовладдя. У цьому контексті К. Малеев відмічає, що “щось таке існує в самій ідеї народовладдя, в тому, що люди як рівноправні суб’єкти можуть і повинні розпоряджатися інститутами політичної влади, що робить її ідеологічно самодостатньою і нескороминушою” [9, с. 56].

Отже, розглянувши теоретико-методологічні засади вивчення демократії в контексті сучасного політологічного дискурсу, а також проаналізувавши ключові сучасні концепції демократії, можемо зробити низку взаємопов’язаних висновків.

Для формування середовища, яке сприяє розвитку демократичній політичній свідомості та культурі доцільним є вивчення концептуально-теоретичної основи поняття демократії. Аналіз історичної генези та сучасне визначення поняття “демократія” засвідчує, що концепт демократії, з одного боку, динамічну зміну змісту концепту демократії, що обумовлюється історично-культурними та соціально-політичними чинниками розвитку того чи іншого суспільства. З іншого боку, у своїй основі це поняття має фундаментальні, незмінні, інтегральні цінності – права і свободи людини, рівність, справедливість, відповідальність тощо, завдяки яким ідея демократії, проіснувавши декілька тисячоліть, продовжує нести в собі гуманістичний зміст. Але для ствердження таких гуманістичних цінностей в рамках сучасних реалій необхідним є адаптування цього аксіологічного фундаменту до змін і викликів сучасної інформаційної, глобалізаційної доби.

Аналіз концепцій соціалістичної, плюралістичної, елітарної, корпоративної, електронної та партисипаторної концепцій демократії дозволив визначити ключові їх характеристики, специфічні риси, які формують сучасне дискурсивне поле політологічного дослідження феномену демократії. Сформульовано на основі розгляду даних концепцій фундаментальні теоретико-методологічні засади вивчення демократії в контексті сучасного політологічного дискурсу. Враховуючи, що кожна з цих концепцій має переваги й недоліки, а також те, що кожне суспільство відрізняється особливостями політичної культури, політичних традицій, традицій та ментальними рисами, дозволяє зробити висновок про неможливість застосування в рамках демократизаційних процесів чистих теоретичних здобутків сучасних концепцій демократії. Це актуалізує подальший концептуально-теоретичний пошук ефективних моделей демократії, адекватних особливостям трансформаційного суспільства, звичайно із врахуванням дискурсивного базису сучасної політології та її зв’язку з іншими науками.

Список використаних джерел

1. Баранов Н. А. Современная демократия: эволюционный подход / Николай Баранов. – СПб.: БГТУ “Военмех”, 2007. – 208 с.
2. Бегунов Ю. К. 13 теорий демократии / Юрий Бегунов, Анатолий Пониделко, Анатолий Лукашев. – СПб.: Издательский дом “Бизнес-Пресса”, 2002. – 240 с.
3. Грачев М. Н. Демократия: методология исследования, анализ перспектив: монография / М. Н. Грачев, А. С. Мадатов. – М.: Издательство “АЛКИГАММА”, 2004. – 128 с.
4. Даль Р. А. Полиархия, плюрализм и простир / Роберт Алан Даль // Политология. Хрестоматія. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2004. – С. 448–464.
5. Смеляненко О. М. Електронний уряд: інноваційні підходи до політики і управління в інформаційному суспільстві. Автореф.

дис. ... канд. політ. наук. спец.: 23.00.02 – політичні інститути та процеси / Олена Смеляненко. – Одеса, 2008. – 20 с.

6. Латигіна Н. А. Демократія: сутність, механізми здійснення та сучасні світові тенденції розвитку: автореф. дис. ... док. політ. наук. спец.: 23.00.02 – політичні інститути та процеси / Наталія Латигіна. – К., 2010. – 37 с.

7. Латигіна Н. А. Теоретико-концептуальний зміст та практичні моделі демократії / Наталія Латигіна // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, 2011. – Вип. 53 (№ 10). – С. 424–429.

8. Ленин В. И. Государство и революция. Учение марксизма о государстве и задачи пролетариата в революции / Владимир Ленин // Ленин В. И. Полное собрание сочинений (5 издание). – М.: Издательство политической литературы, 1969. – Т. 33. – 434 с.

9. Малеев К. Дві тези про демократію / Костянтин Малеев // Агора. Переосмислюючи демократію: Україна і світовий контекст. – К.: Стилос, 2011. – Вип. 10. – С. 51–56.

10. Радченко О. В. Держава і демократія: перший мультисемантичний політичний словник. Навчальний посібник / Олександр Радченко. – Х.: Видавництво Асоціації докторів державного управління, 2011. – 312 с.

11. Федорчук Т. Сучасні теоретико-методологічні підходи до визначення демократії / Тетяна Федорчук // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. Український науковий журнал. – 2009. – № 1. – С. 17–23.

12. Фісун О. А. Демократія і неопатримоналізм у сучасних теоріях політичного розвитку: автореф. дис. ... док. політ. наук. спец.: 23.00.01 – теорія та історія політичної науки / Олександр Фісун. – К., 2009. – 37 с.

13. Шміттер Ф. Неокооперативизм / Филипп Шміттер // Поліс. – 1997. – № 2. – С. 14–22.

14. Шміттер Ф. Роздуми про громадянське суспільство і консолідацію демократії / Філіп Шміттер // Політологія. Хрестоматія. Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2004. – С. 262–274.

15. Шумпетер Й. А. Капіталізм, соціалізм і демократія: пер. с англ. / Йозеф А. Шумпетер. – М.: Економіка, 1995. – 540 с.

References

1. Baranov N. A. Sovremennaja demokratija: jevolucionnyj podhod / Nikolaj Baranov. – SPb.: BGTU “Voenmeh”, 2007. – 208 s.
2. Begunov Ju. K. 13 teorij demokratii / Jurij Begunov, Anatolij Poniidelko, Anatolij Lukashev. – SPb.: Izdatel'skij dom “Biznes-Pressa”, 2002. – 240 s.
3. Grachev M. N. Demokratija: metodologija issledovanija, analiz perspektiv: monografija / M. N. Grachev, A. S. Madatov. – M.: Izdatel'stvo “ALKIGAMMA”, 2004. – 128 s.
4. Dal' R. A. Poliarhija, pljuralizm i prostir / Robert Alan Dal' // Politologija. Hrestomatija. Navchal'nyj posibnyk. – K.: Al'terpres, 2004. – S. 448–464.
5. Jemel'janenko O. M. Elektronnyj urjad: innovacijni pidhody do polityky i upravlinnja v informacijnomu suspil'stvi. Avtoref. dys. ... kand. polit. nauk. Spec.: 23.00.02 – politychni instytuty ta procesy / Olena Jemel'janenko. – Odesa, 2008. – 20 s.
6. Latygina N. A. Demokratija: sutnist', mehanizmy zdzišnennja ta suchasni svitovi tendencii' rozvytku: avtoref. dys. ... dok. polit. nauk. Spec.: 23.00.02 – politychni instytuty ta procesy / Natalija Latygina. – K., 2010. – 37 s.
7. Latygina N. A. Teoretyko-konceptual'nyj zmist ta praktychni modeli demokratii' / Natalija Latygina // Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovyh prac' / Gol. red. V. M. Vashkevych. – K.: VIR UAN, 2011. – Vyp. 53 (№ 10). – S. 424–429.
8. Lenin V. I. Gosudarstvo i revolucija. Uchenie marksizma o gosudarstve i zadachi proletariata v revolucii / Vladimir Lenin // Lenin V. I. Polnoe sobranie sochinenij (5 izdanie). – M.: Izdatel'stvo politicheskoy literatury, 1969. – T. 33. – 434 s.
9. Malejev K. Dvi tezy pro demokratiju / Kostjantyn Malejev // Agora. Pereosmysljuchy demokratiju: Ukraїna i svitovyj kontekst. – K.: Stylos, 2011. – Vyp. 10. – S. 51–56.
10. Radchenko O. V. Derzhava i demokratija: pershyj mul'tysemantychnyj politychnyj slovnyk. Navchal'nyj posibnyk / Oлександр Radchenko. – H.: Vydavnyctvo Asocіacii' doktoriv derzhavnogo upravlinnja, 2011. – 312 s.
11. Fedorchak T. Suchasni teoretyko-metodologichni pidhody do vyznachennja demokratii' / Tetjana Fedorchak // Osvita regionu. Politologija. Psyhologija. Komunіkacii'. Ukraїns'kyj naukovyj zhurnal. – 2009. – № 1. – S. 17–23.
12. Fisun O. A. Demokratija i neopatrymonializm u suchasnyh teorijah politychnogo rozvytku: avtoref. dys. ... dok. polit. nauk. Spec.: 23.00.01 – teorija ta istorija politychnoi' nauky / Oлександр

Fisun. – K., 2009. – 37 s.

13. Shmitter F. Neokorporativizm / Filipp Shmitter // Polis. – 1997. – № 2. – S. 14–22.

14. Shmitter F. Rozdumy pro gromadjans'ke suspil'stvo i konsolidaciju demokratiï / Filip Shmitter // Politologija. Hrestomatija. Navchal'nyj posibnyk. – K.: Al'terpres, 2004. – S. 262–274.

15. Shumpeter J. A. Kapitalizm, socializm i demokracija: Per. s angl. / Jozef A. Shumpeter. – M.: Jekonomika, 1995. – 540 s.

Fedorenko A. V., competitor, National Pedagogical University M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), gileya.org.ua@gmail.com

The concept of democracy in political science: the evolution of content

In the article the problem of evolution of the essence filling of category is probed "democracy" on the basis of analysis of socialistic, pluralism, elite, corporate, electronic and partisipatornyy conceptions of democracy.

Keywords: democracy, conceptions of democracy, conception of socialistic democracy, conception of pluralism democracy, conception of elite democracy, conception of corporate democracy, conception of electronic democracy, conception of partisipatornyy democracy.

Федоренко А. В., соискатель, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Концепт демократии в политической науке: эволюция содержания

Исследуется проблема эволюции сущностного наполнения категории "демократия" на основе анализа социалистической, плюралистической, элитарной, корпоративной, электронной и партисипаторной концепций демократии.

Ключевые слова: демократия, концепции демократии, концепция социалистической демократии, концепция плюралистической демократии, концепция элитарной демократии, концепция корпоративной демократии, концепция электронной демократии, концепция партисипаторной демократии.

* * *

УДК 323.2

Іщенко І. В.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політології,
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, (Україна, Дніпропетровськ), i-
v.ishchenko@gmail.com

АНАЛІЗ НЕСТАБІЛЬНОСТІ АВТОРИТАРНИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Незважаючи на привабливість демократії, у другій половині ХХ ст. частина країн, в яких соціокультурні і економічні умови значно поступаються найбільш розвинутим західним демократіям, опинилися у стані авторитарного правління. Метою роботи є аналіз нестабільності авторитарних режимів у політологічному дискусії сучасності. Дослідження проводилося на принципах наукової об'єктивності та комплексності. Основними методами, що були задіяні, є загальнонаукові методи – аналіз, синтез, індукція, дедукція. Крім того, автором для забезпечення об'єктивності висновків використовувався компаративний і ретроспективний методи. Одержані результати свідчать про зростання наукового інтересу до авторитаризму. Сучасні дослідження концентруються навколо когнітивної складової сутності авторитарних режимів, що мають нестабільний характер. Зазначено тенденцію зростання досліджень цієї проблеми для обґрунтування можливостей політичного менеджменту нестабільною ситуацією в умовах авторитарного правління.

Ключові слова: авторитаризм, дискурс, ідеологія, компаративізм, мобілізація, нелегітимність, нестабільність, опозиція, переворот.

Нестабільність політичного режиму ґрунтується, насамперед, на його нелегітимності. Якщо користуватися класичною типологією М. Вебера, то з його трьох виділених варіантів легітимності – традиційного, харизматичного і раціонально-легального в умовах авторитарного режиму логічно обрати саме харизматичний. Адже традиційного авторитаризму, фактично, не існує через короткий вік його живучості. Так само говорити про легальність процедур приходу до влади автократів не доводиться. Час продемонстрував, у який спосіб вони опиняються біля керма державою. А, отже, терор, фальсифікація виборів, військовий переворот, узурпація

влади та інші способи стають звичайними в оформленні свого вищого політичного статусу. Вочевидь, харизматична особистість в умовах авторитаризму має значно більше шансів утриматися при владі. Оскільки пересічні громадяни в авторитарних країнах мають поверхове уявлення про особливості публічної політики, вони часто-густо сприймають вищого керівника як "месію". В даному контексті, розглядати поняття легітимності варто через семантичну взаємозалежність з таким терміном, як довіра. Довіра – це психічний стан, в силу якого ми покладаємося на якусь думку, що здається нам авторитетною, і тому відмовляємося від самостійного дослідження питання, що може бути нами досліджено. Тобто, режим легітимний тоді, коли електорат довіряє владі. Цей підхід до оцінки стабільності був сформульований С. Ліпсетом [3, с. 205-206]. Щоправда, в його розумінні політична стабільність доповнюється й такою складовою, як ефективність політичної системи. З'ясування ефективності стосується, насамперед, економічної складової діяльності влади. Оцінюючи деякі авторитарні режими, можна зазначити, що вони сприяли економічному підйому, успішно здійснюючи економічні реформи в країні, сподіваючись, що населення не буде цікавитись політикою і матеріальні блага вирішують все. Але, як показала практика, автократи помилялись [2, с. 31]. Саме економічне зростання спричинило нові соціальні запити, наприклад, на таке невід'ємне праволюдності, як свобода, що в межах існуючого суспільства реалізувати не вдавалося. Звідси, зростала нестабільність. Прикладом таких країн є Тайвань, Південна Корея та ін. [2, с. 31]. Авторитаризм для своєї життєздатності повинен забезпечити той мінімальний рівень довіри, що гарантує його повернення до попереднього стану після флуктуацій.

На підставі презентованих доказів і міркувань, можемо запропонувати науковий підхід для аналізу і прогнозування нестабільності в авторитаризмі. Причому методи його реалізації вже давно і позитивно себе зарекомендували. З цієї нагоди, наукові розробки сучасних дослідників А. В. Белянина і В. П. Зинченка дають відповіді на питання: якими максимальними можуть бути відхилення суспільної системи, щоб вона могла ефективно відреагувати на флуктуації і стабілізуватися? Інструментом дослідження було обрано теорію ігор. Цей варіант передбачав використання дилеми, що спіткала двох суб'єктів, які не мають достовірної інформації про наміри протилежної сторони і знаходяться у стані конкурентної взаємодії. Дана ситуація конгруентна матриці, що побудована на основі оцінки можливих стратегій взаємодії цих об'єктів. Як показують розрахунки, відхилення системи соціальної взаємодії не повинне перевищувати 0,1 від її звичайного стану [1, с. 79].

Довговічність авторитарних режимів невелика. Дана проблема символізує окремий науковий підхід, що ґрунтується на компаративізмі. В цьому тренді активно працювали В. Geddes, A. Przeworski. Заслуговує на увагу наукове дослідження Hadenius A. і Teorell J. (2006 р.). Вони узагальнили основні висновки з досліджень таких науковців як А. Przeworski, В. Geddes, J. Linz, Н. Е. Chehabi та ін. Шляхом компаративного дослідження інституціональних витоків, вчені дійшли висновків, що найбільш нестабільними серед авторитарних є обмежені багатопартійні режими (limited multiparty